

Darila za lepe kobile in žebice na Kranjskem.

Letos so se 28. dné p. m. delile te darila v Kranji. Pripeljali so kmetiški gospodarji 11 kobil z žebetí in pa 17 triletnih žebic.

Darila so bile razdeljene tako-le:

za kobile z žebetí:

Jože Grašič iz Govnika je prejel 15 cekinov in sreberno svetinjo,

Janez Malenšek iz Broda,

Tomaz Burger iz Zaverha,

France Molj iz Vogelj,

vsak po 5 cekinov in sreberno svetinjo, —

za triletne žebice:

France Zakavšek iz Sinje Gorice, je dobil 10 cekinov in sreberno svetinjo,

Aleš Erzar iz Kokrice,

France Kuralt iz Mengša,

vsak po 5 cekinov in sreberno svetinjo.

Razun teh so še sledeči za lepo živino prejeli le sreberne svetinje, ker ni bilo več cekinov:

Jaka Kopač iz Vešč, Matevž Brence iz Hraš, Juri Kne iz Zaloga, Jaka Žerovnik iz Svil, France Vertačič iz Pristavice, Tomaz Vogelnik iz Predterga, Jožef Okorn iz Must, Jože Zaplotnik iz Štenišč, Jan. Čebašek iz Svil in Matevž Seršen iz Skaručne.

Vidila je pri tej priložnosti komisija z veseljem, da je živina pridno gleštana, — z žalostjo pa, da je večidel bila nerodno podkovaná. Kovači taki zaslužijo očitno grajo, in gorje gospodarjem, kateri kujejo svoje konje pri takih mojstrih-skazih! V malo letih jim pokvarijo kopita in noge popolnoma. Ker je lepa priložnost vsakemu dana, se v Ljubljani v kovaški šoli izučiti umnega podkovstva in ozdravljanja kopitnih napak in bolezin, naj bi pač župani na to gledali, da saj vsaka večja okolica ima izučenega kovača. — Razun žebic in kobil od cesarskih žebcov smo pa zapazali tudi lepe kobile in žebice, ki so bile hčere Kopačevih žebcov iz Vešč.

Šolske reči.

Teržaške šole.

V Terstu 12. sept. * — Ker so dokončane naše šole, naj nekoliko o njih spregovorim. Na gimnazii je bilo 246 učencov, med njimi 164 Teržčanov. Štatični pregled kaže, da je bilo med vkupnim številom 146 Lahov, 41 Slovincov, 35 Nemcov in 34 različnih narodnost. Čudno se zazdi malo število Slovincov marsikomu, ki vé, da je najmanj polovica teržaških prebivavcov Slovanov, zlasti Slovincov, da je naša okolica čisto slovenska in da na Primorskem prebiva veliko več Slovincov od Lahov. Temu se pa ni čuditi, ako pomislimo, kolika krivica se godi Slovincem po šolah. V normalnih šolah se uči skoraj povsod vse v laščini, v Terstu se še v tistih učilnicah, ki so v krajih, kjer prebiva velika večina Slovincov, učenci celó slovenskih čerk ne učé, pri tem pa pogostoma, tudi od nekterih učiteljev s „schiavo“ zasramujejo. Ko stopijo v gimnazijo, so se že navzeli talijanskega duhá in sistematično naučili zaničevati svoj narod. Ker pa smejo taki učenci Talijanje biti, če tudi njihni roditelji talijanščine še umejo ne, se jim potem tudi slovenščine ni treba učiti. Naj mi nikdo ne očita, da to ni tako, — *facta loquuntur*; poznam sam tacih učencov. Karati moram nekoliko Istranov, ki so Slovinci po rodu, pa so se odtegnili slovenščini in vrinili med Lahe, ravno tako južnega Štajarca, ki se je moral poprej v Mariboru slovenski učiti, v Terstu pa se je v Nemca spreobrnil. Potreba bi bilo (ker se tako godí), da bi se dala postava zastran narodnosti v šolah. Učila se je slovenščina v treh razredih, v prvem in drugem po dve, v tretjem pa eno uro na teden. V prvem in drugem raz-

redu je bil učni jezik nemški, razlagala se je praktično slovnica in dajale so se pismene naloge učencem. V tretjem razredu je bil učni jezik slovenski. Razlagala se je zgovina staro- in novoslovenskega slovstva z ozirom na imenitnejše slovstvene dóbe družih slovanskih narečij in vadili so se učenci v slovenskem pisanju. Več učencov je izverstno napredovalo. 30. pr. m. so se dajale darila v véliki dvorani na borsi, kjer se je — menda pervikrat — oglasil tudi slovenski govornik. Ko je začel govoriti, je vstalo mermranje med Lahí, pa se je naglo vleglo, ko se je razodela nevoljnost od vseh strani. Ko pa je končal, se mu je jako ploskalo.

Naše mestno svetovavstvo, ki je ob enem deželni zbor, podpira na vso moč laščino; le „illustra nazionalità“ mu je na sercu, vsi njegovi razglasí, pozivi itd., vse je v goli laščini, med tem, ko deželno poglavarstvo vse oznanila in zakone tudi v slovenščini in nemščini razglašá. Da bi celó rado druge jezike, ki so še tú pa tam v javnih učiliščih bolj ali manj v navadi, čisto zaterlo, kažejo očitno njegovi pomenki in sklepi. Nočemo pretresovati namena, ki ga vodi pri tem, prašamo le: ali je pravično in pošteno zatirati druge narodnosti, ki imajo toliko pravice, kolikor je ima laščina? Ako ima Primorje več in Terst ne manj Slovincov od Lahov, kako to, da se Slovincu ne daja, kar mu gré? Ali morebiti nosi naša „illustra nazionalità“ več bremen, nego Slovenec? Tega ne. Saj še sama sebe ne more varovati. Slovensko ljudstvo naše okolice jo varuje, 1000 slovenskih mladenčev in mož opravlja za-njo vojaško službo in mestno stražo, brez ktere — in to se je očitno pokazalo lansko leto — tudi Lah ni varen, da mu pri belem dnevu ne odprejo magazina in blagá ne pokradejo, da zvečer domú gredočemu ne slečejo suknje, da ne pusté gologlavega in bosega domú capljati.

Gimnazija celjska.

Letno izvestje celjske gimnazije pokazuje nam čisto nemščino; ni ne enega slovenskega sestavka; bodimo zadovoljni, da nam je saj prineslo pregled slovenskih nalog v 7. in 8. razredu, kar je, kot nekakošna kontrola javnosti v naših okolnostih, velike vrednosti. Po štatičnem pregledu bilo je izmed 267 učencov 183 Slovincov in 54 Nemcov, pa Bog zná — kakih Nemcov! Zakaj nek ni pregleda šolske mladine? Ali je morebiti pisava imen postrašila koga? Ali se Celjani šopirijo proti slovenskemu pisanju? Bog vé! Pisava malega broja imen, ki se nahajajo v izvestju, čudna je; glejmo: Sabukošek m. Zabukošek itd. Od kadaj sta gospoda Slomšek in Vodusek ponemčila svoje imena, tega pač ne znamo; toliko pa vemo, da smo ime našega preizverstnega prozaika tudi v nemških časopisih našli slovanski pisano. — Žalost nam je objela serce viditi imenik učiteljev tak, da razun katehetov, ki po sedanjih okolinostih morata biti domača, ni ne enega domačega učitelja. To je pač ravnopravnost, o kateri se more edini pisatelj „Kraínerische Zustände“ v „Triesterer“ radovati! Kdaj bo cesarska beseda se uresničila gledé naših gimnazij! Kdaj bo prišel čas, da se bo saj vsa mladež brez izjeme tudi slovenski učiti morala! Kaj morebiti ne znamo, kako je lahko v takih zadevah iz lenega Slovence napraviti lenega Nemca? — Radi bi zvedili, ali je res, da se je naravopis v 1. in 2. razredu preda val slovenski, kakor nam je nekdo v privatnem dopisu obetal? Skor da ne moremo verjeti, ker smo slišali, da je šolski ravnatelj dijakom celó prepovedoval slovenski govoriti.

Gimnazija varaždinska.

Veseleje gleda mi okó izvestje varaždinsko. Celó je slavensko, kakor celjsko celo nemško. Sostavek dodani nadaljuje lansko izvestje, ter je trudno, morebiti pretrudno opravilo, toda za skladnjo ilirsko velike važnosti. Broj mladéži je znatno velik; čudno samo je, koliko je Slovincov, ker je izmed 295 ostavših 73, tedaj več kot četertina slovenske mladéži. Veselje je viditi, kako se množí število

mladeži, v šolah nauka iskajoče, ker vemo, kako je poprejšnih let bilo mnogo manj učencov. Pa ker so domače naše gimnazije celó po velikonemškem kopitu, je res treba, da gré čedalje več naše mladeži v hervaške gimnazije, da se napije slovanskega poduka, ker domá mora celó okisniti v tujem jeziku.

Goriške šole.

V Gorici 18. sept. X — 14. t. m. so se vse javne šole v našem mestu koučale; navadni letopisi in izkazi ležijo pred nami; preglejmo jih z ozirom na slovenščino.

Lev med našimi šolami je gimnazija. V polni zavesti svojega kraljevskega dostojenstva, pomnijoča prislovice „leo non capit muscas“ ne mara ona čisto nič za otroške šolske slovesnosti. Odkar ste žlahne sestrici „Kultur“ in „Wissenschaft“ v našo Beocijo (1850) priromale, nismo je vidili več skoz celih 10 let slovesnosti, ki je odrasčenim najsladkejši spomin iz veselih šolskih let. Še le pred dvema letoma se je bila vnovič vpeljala, pa zastran nekakošnih neprilik letos zopet opustila. Pedagogičski moment je neki za „wissenschaftlichovce“ preplehek. Letno sporočilo ima modrosloven sostavek „Kritische Beiträge zur Analyse der Gefühle“ (von Prof. Dr. L. Preiss) na čelu. Sicer ne obsega letnik nič nenavadnega, zvon to, da se izobrazovavni slovenski razred v dva oddelka razdeljen nahaja, berž ko ne zato, da se je poprejšni didaktični nepriiliki, kolikor toliko v okom prišlo, vsled ktere so bili Slovenci vseh 4 razredov zgornje gimnazije v 1. slovenski razred stlačeni.

Vseh učencov skupaj je bilo konec leta 334; med temi 179 Slovincov, 108 Furlanov, 25 Italijanov in 22 Nemcov.

Naravna misel, ki se človeku v sedanjih okolišinah nehotama vsili, je ta, kako bo drugo leto? Kako bo s slovenščino? slišimo radovedno popraševati.

V 14. listu „Novic“ 1860 str. 107 se pripoveduje, da je bil perve dni marca neki česki učni načert, da bi se tudi za tukajšna deželna jezika porabil, v prevdarek poslan, in se obljubuje, da se bo o svojem času naznanilo, kar in kako se bo v ti zadevi sklenilo. Od tistihmal pa ni bilo o tej reči ne duha ne sluha več v „Novicah“. Da se tedaj stan slovenščine v naši gimnazii nekoliko razjasni, naj povem, kar sem pozvedil.

Imenovani načert se je še le 23. junija pr. l. v skupen pretres vzel in sicer vpricho šolskega svetovavca. Poln koš predlogov in popravnih nasvetov je bilo do ministerstva odpravljenih. Mislilo in pričakovalo se je, da do začetka šolskega leta (novembra) 1860/61 bo ta reč davno rešena. Odloka dospe pa še le mesca decembra. V dopisu je rečeno, da, ker se uni prvi razpis ni prav razumel, naj bi se ta reč še enkrat prevdarila. Zadnje dni decembra roma sopet cela tasa nasprotnih nasvetov in načertov v Terst in na Dunaj. Konec februarja t. l. doide odpis, ki vелеva, da naj se česki načert mutatis mutandis vpelje; osnova posebnih natančnih načertov za laščino in slovenščino je bila vodju izročena. Mesca julija t. l. se je ta reč vnovič sprožila, in potem, ko se je zvedilo, da omenjena špeciialna načerta nista bila še predložena, se je nasvetovalo, da naj bi se z začetkom prihodnjega šolskega leta 1861/62, ako bi do tistihmal popravljeni česki načert ne bil še poterjen, na temelji razp. terž. namestništva 30. oktobra 1856 z naukom slovenskega (resp. italijanskega) jezika, že v I. gimnazijalnem razredu začelo, dosihdob se je namreč še le v II. razredu začenjalo). Kakor slišimo, je bil ta predlog ravno te dni poterjen, in tako smo pobrali še le anno II. reparatae Austriae koščico, ki so nam jo Bachovci pred 5 leti povergli. — Toliko je ušlo skoz špranje gimnazijalne zbornice. Pa upamo, da ta reč ni še končno dognana in pričakujemo še zmirom rešenja predlogov zastran vpeljanja popravljenega českega načerta. Tudi to pomeni kaj, da se delajo poprave za najmanj dva paralelna razreda na spodnji

gimnazii. Pa kaj pomaga otroke po narodnosti razdeljevati, če ga ni človeka, ki bi na podlagi materinščine učil? ker to ni še zadosti, da se ta ali uni razred ali predmet le po rodu Slovincu ali Lahu izroči; v šoli je treba jezik temeljito, teoretično znati. Iz rečenega se razvidi, da ni še gotovo, ali se bo k letu slovenščina po vseh gimnazijalnih razredih kot predmet učila, toliko manj gotovo pa je, ali se bo slovenski kot učni jezik v kakošnem razredu ali saj predmetu vpeljal. Odgovor na gosp. Tomanovo interpelacijo bo v tem oziru silno važen. (Dal. prih.)

Kratkočasno berilo.

Kdor po svetu gré, marsikaj zvé,

ali:

Kako se ujec Koča za „Novičarja“ poteguje.

(Dalje.)

Pa tudi iz lastne skušnje vam hočem pokazati, da bi bil sém ter tjé se lahko ognil kaki zabavi, ko bi se bil poštenega svojega jezika deržal.

Tako se mi namreč v Terstu pripeti, da me enkrat ravno Mihovega očeta brat, Jaka Prijatelj, ki je kerčmar bil, v nedeljo po sv. Jakobu povabi na obed. Tersta tisti pot še nisem poznal tako ko zdaj, ko ne bi tudi z zavezanimi očmi razun morja v nobeno lužo ne zabredel, in pa še tudi toliko laščine nisem razümel, kot zdaj malo. Vprašam toraj Jaka, kde da stanuje? In mi reče: Vprašaj le „dove že piaca barba kan?“ in vsak otrok ti bo povedal. Dobro! Vzdignem se omenjeni dan po deseti maši, ter jo koračim ravno po tergu, srečam pobča ter ga pitam: „Ki že paco kan?“ Laški škratelj smeja se poskoči in zaverne: „Vü! vü! vprašam drügega, vprašam tretjega: „Ki že paco kan?“ Vsak pa se smeja in na me kazaje odgovori kot prvi: „Vü! vü!“ — Zdaj mi na misel pride: Kaj veljá, da moreš reči namesti „ki“ pa „vü“. Srečam mestnega policajskega koplorka, se mu približam in prijazno vprašam: „Vü že paco kan?“ On na to: „Še en pot.“ In ponavljam: „Vü že paco kan?“ Kar me za roko zgrabi in zakriči: „Živina! kaj ne, da si pijan? čakaj! čakaj! te bom nekam peljal, da se boš kmali streznil.“ V trenütku, ko da bi bili iz zemlje pririlí, je bilo vse černo ljudi okoli naji. — Oj! kam me vlejšete? Sej nisem pijan, in če je treba, se tudi pridüšim, da še danes nobene pijače nisem vidil.“ — Uni: „Tedaj se pa mešaš. ker drugač ne bi mogel reči, da sem „nor pes“. — „Za božjo voljo! jaz še v sanjah ne bi nikoli kaj tacega rekel.“ Uni: „No! kaj si mi pa vendar hotel reči?“ — Jaz: „Vü“, ali pa morebiti bolje „ki že paco kan?“ Uni: „Že spet poprejšna pesem! Povej mi po slovenski, kaj da hočeš s tem reči.“ Jaz: „Jaka Prijatelj me je povabil na obed, za-nj poprašujem, pa —.“ Na vse gerlo krohota je mi zdaj koplork reče: „Ti gotovo prašaš za „piaco barba kan?“ — ker tam Prijatelj svojo kerčmo ima.“ Da, da! veselo odgovorim, za „paco kan!“ Pojdi z menoj, te bom jaz tjé spremil; saj sem jaz Prijatlev prijatelj in njegov rojak; sej sem v loški fari rojen.“ Tako v pogovoru prideva tjé. Jaka pogleda koplorka in dé: „Kako se pa vidva poznata?“ Uni mu pripoveduje, jaz sem pa mislil, da bo Jaka smeha počil, natoči bokal vina in se šali rekoč: „No! pita, ti Janez, da si strah, in ti prijatelj, da si to-goto po gerlu poplahneta.“ — Ste li prepričani, da ko bi bil namesto za „piaca barba kan“ — tako se zove po laško neki „pasje brade terg“ po naše za Jaka Prijatla vprašal, da ga bi bil gotovo brez vse zabave staknil; al ni rejs? „Res je, res“ poterdijo vsi.

Pa če tudi se kaka beseda vale ne razüme, je li treba precej z nosom skozi zid, kakor jaz neki drügi pot v Terstu? — Barantal sem na lesenem tergu, kjer pa nič lesenega takrat ni bilo, kot moje rešeta in pa sita. Ljudstva je čuda okoli mene, med njim pa tudi tisti mali hudourniki, ki jih

(žolta). Dokler perutnic nimajo, preseljujejo se skakaje; ko pa perutnice dobé, se leté v velicah trumah iz kraja v kraj preseljujejo. V jeseni leže babica po 300 do 600 jajčic, kar se pa tako-le godí: babica se vsede tako na zemljo, da zadnji del života z jajčnico na tleh sloni, in tako dolgo s perutnicama striže, dokler poldrugi pavec globoke jamice v zemljo ne napravi, v katero jajca leže. Kmalí potem ona pogine.

Znamenito je pri kobilicah to, da ne napadajo vseh rastlin in sadežev. Pese, postavimo, se kar ne dotaknejo. — Strašno škodo, ki jo delajo, povračujejo pa od druge strani z bogato žetvo tam, kjer jih je veliko konec vzelo. Kako rodovítna je zemlja po njih v Volhinii, Podolii, Ukrajni, vé le tisti, kdor je po teh krajih že hodil.

Besedica našim ljudém, ki pri notarjih pisma delajo.

Zbudite se skoraj, predragi Slovenci, iz večletnega spanja in terjajte narodne pravice saj tam, kjer vam jih odreči ne morejo.

Če se že cesarske gospóske le svoje stare navade derzé in vam v nerazumljivem jeziku dopisujejo, pa saj od notarjev tirjajte, naj vam pogodbe, ki jih pred njimi sklepate, v domačem jeziku narejajo.

Že cesarski patent od 21. vélikega travna 1855 §. 47, v katerem je razglašena postava za notarstvo, velí, da se morajo vse pisma narejati le v jeziku taistega okraja, za kterege je notar postavljen, in da pisma narejati v katerem drugem jeziku je notar le takrat pooblasten, kadar ljudje samí to zahtevajo, ali pa če je kateri izmed njih, ki jezika taistega kraja ne razume. In h koncu zažuga gori omenjeni §., da če se ena sama teh rečí prestopi, notarsko pismo moč javnega (očitnega) pisma zgubi (toraj privatnemu pismu enako postane). Zatoraj prosim vse domoljubne rojake, naj podučijo nevedno slovensko ljudstvo, da kadar pride pogodbe delat, notarja njegove dolžnosti opomni, da mu pismo po domače naredí, da mu potem ne bo potreba dragega časa z iskanjem taiste rečí zgubovati, katero bi, ako bi bilo pismo narejeno kakor cesarska postava zahteva, in kakor narod slovenski želí, v svoji lastni hiši lahko našlo. Vi pa, častiti gosp. notarji, kar vas je domače kervi in tudi domačega serca, nikar se ne obotavljajte, staremu nerodnemu kopitu slovó dati! Domoljub slovenski.

Šolske rečí.

Goriške šole.

V Gorici 18. sept. X (Dalje.) — Za gimnazijo pride nova viša realka na versto. Že od leta 1780 je imela naša glavna šola svoj, t. j. IV. tehnični razred z 1 letnim tečajem. Leta 1818 se je ta IV. razred na 2 letna tečaja raztegnil; leta 1850 sta dobila ta 2 tečaja ime „z normalno šolo združene dvorazredne spodnje realke“; leta 1852 je pristopil še 3. razred, da je bila spodnja realka popolna. Toda že leta 1856 in zopet 1858 in v tretje 1860 je mestna gosposka ministerstvu nauka in bogočastja prošnja za višo realko poklonila, obljubivši, da bo za poslopje, šolsko orodje in učno pripravo ona poskerbela. Na to je Nj. Veličanstvo mesca oktobra 1860, začasni pričetek više realke milostljivo dovolilo in z novembrom p. l. je bil IV. razred na mestne stroške odpert. Ta samostalna, pa začasna viša realka je bila z najvišim sklepom Njih Veličanstva od 5. marca t. l. končno in za dobro s tem poterjena, da se na VI razredov razširi.

To je ob kratkem zgodovina naše više realke, sadú novih časov, mladega ravnoverstnika staročastitljive gimnazije, ki se bo ž njo za predstvo poganjal.

Konec delo hvali. Začnimo tedaj pri konecletni slovesnosti. Obdarovanje je bilo na realki najbolj slovesno. Krasno

napravljen dvorana, govora laški in nemški, izverstno petje, red, dostojnost in spodobnost skoz in skoz, vse je bilo prav ginljivo, in bilo bi gotovo še globokeje v serca segalo, ako bi ne bili uravnovavci te svečanosti neke malenkosti pozabili, kar je lepo soglasje enmalo kazilo. Niso namreč mislili na to, da „omne trinum perfectum.“ (In vendar bo treba — ne bo drugače — se tega gesla v naših šolah in pri šolskih slavnostih, poprijeti). Kakor smo namreč že popred preskušnje iz slovenščine pogrešali, tako in še bolj čudno se nam je zdelo, da pri končni slovesnosti ni bilo slišati slovenskega glasú. Sicer pa se je učila slovenščina v vsakem razredu posebej po dve uri na teden; v tem oziru so bili tedaj realci na boljšem, kot gimnazijalci, ki so se le od II. do IV. gimnazijalnega razreda v rednih tečajih podučevali.

Pregledovaje na dalje „I. letno sporočilo više realke goriške“ smo zapazili, da v statističnem izkazku so učenci sicer po rojstni deželi, pa ne po rojstnem kraju in po narodnosti razverstjeni in razštetí, kar bi utegnilo biti ravno letos prav zanimivo. Vseh učencov skupaj je štela 4 razredna realka 186; med temi jih je dober tretji del iz mesta; polovica iz Goriškega, peti del iz ptujih krajev.

Za vse pomanjkljivosti in neprilike nas je odškodil načelni sostavek: „Abriss der neuslovenischen Literaturgeschichte“, spisal Franc Zakrajšek. Ko bi ne bili gosp. Zakrajška že od popred iz njegovih tehtnih, globokomiselnih, gladkih pesem poznali in bi ga imeli še le po tem prvem njegovem „debutu“ pred neslovenskim občinstvom soditi, bi rekli, da njegova izbrana, čversta, jedernata pisava razodeva zmožnega, izobraženega pisatelja, zvedenega, ne le na slovanskem, temuč na literarnem polji sploh. Novega nam Slovencom podati, ni bil sicer njegov namen, ampak hotel je le Neslovencom, sosebo tukajšnjim domačim Lahom pokazati, da nismo od včeraj, in da se nismo še le leta 1848 ali celó 20. oktobra 1860 predramili. Da je po nemški pisal, je pravo zadel, to je diplomatični jezik med nami in pa (domačimi) Lahi in Nemci, in česar je našemu jeziku neobhodno potreba, je to, da ga izobraženi narodi priznajo in spoštujejo. Za mlačneže in nasprotnike naše, ki ne umejo slovenski, je Z—kov spis kompas in slavici in prava oaza v puščavi nevednosti gledé na naše literarne zadeve.

Treba je namreč vediti, da našim sosedom je naša „species“ = x. Da smo „šklafs“ (pri izobraženih pa že slavi. šlaf) to vejo; pa med tem, ko delajo razloček med „cragnolin“ in „šklaf“ (goriški Slovenec) jim je razloček med Slovanom in Slovencom popolnoma neznan. Po tem takem je lahko verjeti, kako debelo bodo gledali, prebravši pregled našega slovstva. Opomnim še, da naši municipalci sami svojo velikodušnost občudujejo, ker se je Z—kov „Abriss“ (kakor celi program) na stroške mestne duarnice natisnil. — Kakor slišimo, se bo k letu slovenščina gosp. Zakrajšku izročila; letos je — osodi je res ironija vseč — italijanski in nemški jezik učil. *) Drugi znanstveni sostavek, ki se še v tem 1. letniku nahaja, ima naslov: „Die Evolute der Elipse mittelst Tangenten graphisch zu construiren“, spisal Henrik žl. Egger.

(Konec prihodnjič.)

*) Gosp. Zakrajšek — upam, da mi ne bo zameril, da ga kot predmet jezikoslovnega premišljevanja semkaj postavljam — je gledé na tukajšne narodne razmere prav zanimiv fenomen. Bilo je že v „Novicah“ omenjeno, da naše mesto dobiva znamenit kontingent svojih prebivavcov po zakonih slovenskih vseljencov, in da, kar je po njih v mestu rojenega, je za nas zgubljeno. Edina izjema je gosp. Zakrajšek, kteremu je oče Krajnec in mati Slovenka z Bovčanskega. To redko prikazen si razjasnujem jez tako-le. Skušnja uči, da kar je nemških rodovin v Gorici, ohranijo svojo národnost (s pomočjo nemške šole) skoz dva ali več rodov, ali pa postanejo (nemško-laški) utraquisti. Ravno taka je sploh tudi s terdimi Krajnci (in sem spada po moji misli g. Z.); samo naši bolj mehki primorski Slovenci se berž pofurlanijo tako, da njih otroci

Še nekaj o mariborski gimnazii.

Oblika tega letnika je v razmeri proti drugim precej borna in bogoževna; sostavek je neka razklada, oziroma poprava 3. poglavja iz Salusta o boju jugurtskem; temeljitost se temu delu ne dá odreči, čeravno take bire spisovi ne zaljšajo najlepše letnika; to ide v učilniške klopi. Čuli smo, da je za letošnji letnik veleumni učnik g. Šumanov Jožko pripravil lep sostavek, govoreč o nekem olinskem govoru s slovensko razklado; radi bi zvedili, kak namerek je spodrinil to delo, menda suknja v slovenskem kroju v oči bode? Gosp. Š. bo nam lehkič sam vzroke razgernil. Kakor učbena osnova kaže, se je slovenščina v prirojenem domačem jeziku učila po vseh razredih; letos se je vendar račilo slavnemu ravnateljstvu natisniti dati: učni jezik slovenski, lani pa, čeravno se je pripisalo ter podbrisalo, je vendar ta primetba zginila kakor blaga rosica po divjem vihru; vsej vemo: zakaj, pa tako ravnati ni po naših brez-kulturnih slovenskih pojmovih pošteno bilo. Nikakor ne morem razumeti, zakaj tudi na drugih gimnazijah na Slovenskem se redovno ne uči starinska slovenščina in ilirščina; vsej je skoro povsod preskušanih učnikov, ki te predmete umejo tolmačiti — vzajemnost glasi se! — Stavopis gimnazijalnih učencov priča, da je na koncu leta 350 dijakov bilo, med temi 205 Slovincov, 25 obojnikov in 120 Nemcov (Nemci se vé da so skor vsele na prvem mestu, tedaj z večino v zadverek?). Merilo, po katerem se narodnost določuje, šče je izdaj nekdašnje, nevaljano, krivično, akoravno se jim je razjasnilo lani tudi v „Novicah“, pa Martin v Zagreb, Martin iz Zagreba. Več rodovin uči novorojence taki zaperva po dva jezika, pa otroci zato niso dvonarodniki, obojniki ali dvoživci kakor haložki koranti; le pri nas in z nami se take nespretnosti godé, nikder indi; kako bi pa bilo, ako bi, postavimo, kak otrok domá učil se počenshi govoriti okoli Linca razve nemškega šče kak drug jezik? bi li ga zato potle v gimnazijalnem letniku obojnika zapisali? Upam se prisegniti pred belim Bogom, da ne, — tedaj ono keršansko načelo: česar ne želiš itd. Tako nam ravnateljstvo nemške omike breje ravnopravnost deli; po pravem pravičnem računu so utrakvisti Slovenci, nemški rodniki navadoma niso doma dosle v svoji skerbi detce slovenili; to dobro vemo po našem kraji; slovenski pač so jo učili nemškega. Ker pa so učenci tako natanko razrejeni po narodnosti in obojnosti, zakaj pa se ne bi tudi gospodi učniki po narodnosti in domovini razkrojili, da se lepo razvidi razmera med slovenskimi učniki in učenci, ter ravno tako med nemškimi? Ne napominjam tega zastonj, v kratkem menda prilomasti dôba, da bode se učništvo vprašalo za mnenje, je li bi se razmerno predmetov po slovenski učilo ali ne; iz sedašnjega stana učnikov bi odgovor gotov bil brez pogovora in posvetovanja. Kar letnik ni opravil, hočem nadomestiti. Mariborska gimnazija je preteklo šolsko leto imela 13 učnikov z ravnateljem vred; med temi so 4 Slovenci, trije iz Štirskega, eden pa iz Krajskega; vseh drugih devet pa iz tujine, namreč ravnatelj in šče eden Bečan; dva iz nemškega Štirskega; eden Moravljan, sicer dober goslar, inači pa: „wir Deutsche“; dva Čeha, eden teh odpadnik, ki je vvedel visoko nemščino srednjega veka na gimnazijo, dokler mu je niso lani spodbili; eden Nemeč iz Českega, ki pravi, da v Mariboru gimnazijalnemu učniku

so že terdi Lahí, kakor da bi se bili njih prededje že pred 4 rodovi v požrešno mesto preselili. In zastonj se oziramo po rešitvi iz te mednarodne kuge. Eno samo sredstvo poznam, ki bi utegnilo morebiti pomagati, ako bi se namreč otroci slovenskih (dasiravno pofurlanjenih) starišev v čisto slovenske otroške varovavnice in šole pošiljali, česar pa zastonj pričakujemo, dokler ne bo zunanja slovenska kultura kakor železen obroč mesta oklenila in pritiskala, da se slovenski element v mestu izcedi in izloči. — Toliko v karakteristiko našega mesta in nadepolnega meščana g. Zakrajška. Pis.

ni treba slovenski znati; eden celó iz velike Nemčije, ki je prestavljen iz gimnazije druge verste na gimnazijo tretje. Računska razmera slovenskih učnikov k slovenskim učencem je bila 3 : 230, nemških pa 9 : 120; slovenski učnik na 32¹/₄, nemški pa na 13¹/₃. Nikdor ne misli, da kljubu vsemu nemčevanju ne imamo slovenskih učnikov. Raztepeni po celi državi (lanske „Novice“ so njih stavopis naznanile) si skorico kruha na tujem služijo, doma pa je preveč pogrešamo; dajte nam je domú, dajte! pustite nam naše ljudi domá, vsaj po vaših ne hlepimo, ter se ne trudimo jih vam jemati, pretirance pa nam vsiljujete!

(Konec prihodnjič.)

Gosp. Hicingerjeva knjižica.

§. Gimnazije in realke so tako važni zavodi za narodni razvitek, da njih mnogi nad deželne ali normalne šole stavljajo. In nije to napačno; iz srednjih šol gré občna omika v narod; in kakoršen si v gimnazii ali realki, takošen boš v delotvornem življenji. Iz teh šol dobivamo posebno učitelje za deželne učilnice.

Za tega voljo je tudi uredjevanje teh viših šol za omiko narodno, za ravnanje države važno in prevažno. Zato se pa tudi pametari šušmarji oglasujejo o tem predmetu.

Nedavno pregovoril je o tem Pražak v državnem zboru; na kratko je odkril rane našega sostava (sisteme), posebno pa dvoje, da mladež telesno hira, in da ne dosega ideala ali uzora, kar ga je načert vredjenja postavil.

Take rane razodeva tudi knjižica, ki jo je gosp. Karl Holzinger v Gorici na svetlo dal.

Kakor večidel na svetu, tako posebno o ti knjižici veljá reči, da je kritični del, to je, kjer govori o nasledkih duševnih in telesnih, dobro zložen; tako na strani 5, kjer govori, da je za mladi duh v gimnazii preveč obložen, tako, da še po str. 8 celo rodbinsko zvez terpi, da pri sedanjih preskušnjah zrelosti mnogoteri dijak more hudo terpeti samo za enega predmeta voljo, čeravno bi v vseh ostalih izversten bil; da se tedaj morajo sém ter tjé zahtevanja tako nizko staviti, da vse to izpraševanje svojo ceno zgubi (in mogel je tukaj dodati, da se mladež na nekterih gimnazijah v nekkih predmetih dan in noč do slabosti učiti ima, kar sega proti namenu teh preskušinj).

V ostalem hvali tudi gosp. H. gimnazijalni naš sostav po svoji vrednosti. — Kar se pa tiče druge ali sintetične strani v ti knjižici, boleha njegov predlog ali nasvet o dveh velikih ranah. Perva je ta, da je sostav nejasen; preveč je stvar spletena; al zakaj? ker hoče pri vsi tej različnosti avstrijskih narodov vendar le centralisirati. Kar so Nemci do sedaj v nekterih krajih zgubili, mora se na vsak način zopet poverniti; nemški jezik mora povsod — in čeravno tega jasno ni rekel, ali tudi ni obrekel — tudi na laških gimnazijah, na gornji gimnazii ali sam ali vsaj večidel biti učni jezik, to je, v katerem se imajo predmeti učiti. In ravno v tem leži druga rana. Gospod Holzinger na str. 18 še ni toliko usmiljen kolikor dr. Mühlfeld in njegovo kerdelo; da bi nam vsaj narodne šole čiste pustil od tujih jezikov! Mi pa bomo celemu svetu v obraz zmirom terdili ter terdili, da za narodne šole ni noben jezik veljaven do edinega narodnega; ter naj se svet na tem spodtika kolikor hoče, naj se kmetu dokazuje kolikor mogoče o potrebi nemškega jezika, vse te norčije bodo nehale, ko pridemo enkrat do tega, do česar priti moramo, to je, da gospóske s kmeti slovenskimi imajo opravljati in občiti ustmeno in pismeno le v slovenskem jeziku.

S pravo nemško točnostjo in vseobčnostjo germada in germada g. H. vse mogočosti; al povsod luka skoz vse te težave zarja nemške kulture; tako na pr. na str. 17 po latinskem pregovoru „duobus litigantibus“ dokazuje, da v Gorici, v Terstu, Tropavi, Požunu mora namesto tamošnjih jezikov po celi gimnazii le nemški jezik vladati, ker bi se

tam domača jezika drugači ne mogla poravnati. Da se nemški jezik — vendar se ogiblje besede ter govori le o deržavnem jeziku — kjer koli mogoče šopiri v gornji gimnazii kot edini jezik, to se samo po sebi razume.

Toda pustimo te muhe; dokler bodo ostale sedanje zadeve politične, ni nam pomoči; ko se pa enkrat glavno pitanje o centralizaciji določi, bodo si autonomne dežele brez vseh hiperborejskih sanjarij in hipotez pomagati znale. Dokler pa tega ni, ne bo nas vse to zaslepilo do take nejasnosti, da ne bi volka ne zasledila v prijaznem jagnečjem obličji.

Slovstvene reči.

Nekaj o slovenskem berilu.

Več kot leto časa je preteklo, kar nas je razveselil „Glasnik“ z naznanilom, da pride kmali na svetlo berilo za 8. gimnazijalni razred. Al še sedaj ni ne sluha ne duha o njem. Kaj ga zadržuje, pač ne vemo. Naj nam je dovoljeno, prijazno besedico spregovoriti o tem. Ali morda težavno delo in zloga čisto novih spisov? ali uredovanje in zbira preobilne tvarine zadržuje delo? Ne to, ne uno po naših mislih. Ako bi bilo prvo, je ta pot napačna in delo nepotrebno prizadevanje, kajti berilo nima tega namena, da bi nekteri učeni posebne članke spisovali; berilo naj le podá mladini to, kar narod že ima; naj pové, koliko ima in v kaki obliki. Pa tudi drugo ne more zagovarjati tako dolgega zadržka; saj slovenska literatura ni tako obširna, da bi ne bilo mogoče je urediti, pa tudi ne tako borna, da bi ne bilo moč dostojnih reči nabrati. Z literaturo nismo ravno tako na slabem, kakor nam trobijo vedno naši zoperniki, ki je ne poznajo. Ko bi drugega ne bilo nič, imamo vendar le naše ljube „Novice.“ V tej reči je karakteristično to, da je slovenski narod, kot poljedelno narodče, ravno po poljedelskem organu za duševno izobraženje največ dobil. Ko bi se pobrali vsi važni spisi, prozaični in poetični, ki so raztreseni po „Novicah“, bi jih bila pač lepa skladovnica, bi pa nazadnje morda tudi merzoustni Issleib spoznal, da tisti „stückchen papier“ ni majhen in prazen.

S tem nismo v zadregi, da bi ne imeli tvarine; porabimo to, kar imamo, ne pa nalašč za berilo novih spisov delati, vsaj ne vseh. In ravno v tem obziru nas skerbí, kakošne oblike, notranje in unanje, bo novo berilo. Ako bi imelo biti tako, kakoršno je za sedmi razred, naj le še malo počaka, da bolj dozori.

Kar se tiče nabire za berilo, se ne smemo ravnati po nemških berilih. Razmere nemške literature in slovenske so različne. Nemci čupajo veršiče, mi imamo prilivati koreninam. Tudi moramo od sedanje postave nekoliko odstopiti — pro rerum ratione. Sedanji Organisations-Entwurf ukazuje, da se nima literatura razkladati, ampak le izverstni spisi prebirati, razlagati, ter tako okus čistiti. To je prav za nemščino, ker nemška literatura je preobširna, in res zgubil bi se človek v gošavi vseh tistih sistemov raznih šol. S slovenščino je drugače. Slovenska literatura ni tako obširna, in ne tako razcepljena, pa je tudi še nimamo na historični podlagi osnovane, kakoršnih imajo Nemci na kupe, da si človek lahko pomaga, česar potrebuje.

Za Slovence bi bilo želeli, da bi prišla sčasoma na svetlo knjiga, v kateri je osnovana ob kratkem zgodovina našega naroda in naše literature. Literaturna zgodovina bi se razdelila v celotne dôle. Pri vsaki dôle bi se razložila osoda prednosti ali pomanjkljivosti dotične dôle; bi se navedli važni spisi tiste dôle v izvorni obliki ali v originalu, ker le tako je mogoče spresoditi, koliko slovstvo napreduje.

Taka osnova je potrebna v dvojnem obziru. Pervič si mora v dolžnost šteti vsak verl domorodec, vsak omikan Slovenec, poznati osodo svoje matere, nje napredovanje in oviranje v omiki. Toraj pa tudi po pravici tirjati smemo od

učenca, ki zapustí gimnazijo, da slovensko literaturo vsaj po večem pozná, kajti le tako je mogoče, da se budí zavednost naroda in zavednost samega sebe, da se dela naprej, ker vedno pričenjati ni napredek.

Iz tega izvira druga potreba take osnove in nabire izverstnih spisov — namreč za šolo. Našo mladino z literaturo soznati, je treba bolj priročno storiti. Imamo veliko dragocenih zakladov, pa so rastreseni po „Novicah“ in drugih knjigah. Da bi dijak vse zvezke „Novic“ imel, kdo bo to terjal? Ako pa se napravi sposobna nabira in zraven pové, kje ima tega ali unega iskati, bo to spodbodlo marsikterega dalje iskati in iz lastne pridnosti bo preiskoval, sicer pa veljala stara beseda: ignoti nulla cupido. Res škoda, da bi dragoceni zakladi brezplodni ležali. Drugače je s knjigami, ki ožje omenjene predmete hranijo, na pr. Toman-ove pesmi in druge, kjer so enolične reči bolj vkupej.

Da je taka nabira potrebna, mi bo poterdil vsaki, kdor vé, kaj se pravi z mladino opraviti imeti. Če hočeš, da se ti mladež pravega duha navzame, mora imeti mladež tvarino pred sabo, jo večkrat čitati, sém ter tje premišljevati. Tako pa, če postavim, učitelj tudi najvažnišo reč le pridava, ali jo brati dá, bo le malokdaj kaj prida opravil. Pridejo ovire vsake verste; včasih ni vseh v šoli, včasih so res tako obloženi z družimi rečmi, da ni moč obračati resnobne pozornosti na reči, katerih važnost človek večkrat le prepozno spozná. Sam na svoje ušesa sem večkrat slišal: jez, da bi bil Metelko-ta raje in pazniše poslušal. Tako mladina važne reči dostikrat prezre in če ni knjige pripravne zato, je zamujeno za vselej. — Ja pa tudi še to, da je za slovenščino premalo časa odločenega, tako da človek sam ne vé, kaj bi počel z dvema pičlima urama; bi jih li obernil za literaturo, ali za gramatično razlaganje, ali za naloge (vsaka naloga vzame najmanj dve uri, to je celi teden) ali za staroslovenščino, ki je nepogojno potrebna. — Dalje uči skušnja tudi to, da niso učenci vsakega leta enaki; nektera šola je dobra, nektera slaba, za puble učence nabirati sém ter tje raztrešenih reči je brezplodno prizadevanje, ki učitelju veselje kalí, ker že naprej vé, da uspeha ne bo. Ko bi pa imeli pripravno berilo, bi učitelj lahko zbral, kar je učencom najbolj primerjeno in potrebno. — Vsi narodi imajo take osnove, zakaj ne Slovenci?

Iz teh uzrokov podamo v presojo načert za berilo, kakor menim po lastni skušnji, da bi moralo biti osnovano berilo, ako hočemo, da bi se mladina slovenščine z uspehom učila. (Kon. prih.)

Ogled po svetu.

Angleška deržava šteje 24 milijonov in 273.000 prebivavcov, in med temi 3 milijone in 900.000 siromakov, — po tem takem je tedaj vsaki šesti človek siromak. — Nemčija ima 680.000 siromakov, tedaj je vsaki 20ti siromak. — Avstrijsko cesarstvo ima čez 32 milijonov duš, pa 1 milijon in 320.000 siromakov, tedaj je vsaki 23ti. — Španjolsko šteje 13 milijonov in 906.000 duš, med kterimi je 450.000 siromakov ali med 30 eden. — Francozov je 32 milijonov, siromakov pa 1 milijon in 610.000 ali vsaki 30ti. — Na Laškem je med 19 milijonov in 44.000 prebivavcov 750.000 siromakov, tedaj je vsaki 25ti siromak. — Prusko ima 17 milijonov in 700.000 stanovavcov, siromakov pa 425.000, tedaj izmed 30 eden. — Rusko carstvo v Evropi šteje 52 milijonov in 500.000 duš, med kterimi je 525.000 siromakov, tedaj med 100 le eden. — Švajca ima 1 milijon in 724.000 duš pa 17.000 siromakov, tedaj je skor vsak 20ti siromak.

Slovensko slovstvo.

„Drobtinice“ za leto 1861. XV. letnik. Izdalo vodstvo Lavantinskega semenišča. V Marburgu natisnil E. Janžič

Vse druge dela se z dninarji opravljajo. Vertni čuvaj dobí razun plačila posamnih opravil in odmerjene dnine, kadar dela, letnega gotovega plačila okoli 50 gold. Zato spada v njega opravilo: Splohno opazovanje po polji in vertih, redni obhod po vseh zasadističih, naznanjevanje raznih zasadistič, varstvo vnovič posajenih sadnih drevesc, privezovanje na kole, izrezovanje ran, pušanje, pazba nad obezranjem drevesc in pri cenitvi sadja koliko toliko pomagati.

Iz tega službenega poduka vertnega čuvaja se vidi, da mora on več vediti in znati kakor navaden poljski čuvaj. Če je poljski čuvaj tako izurjen in v drevoreji precej poduččen, se mu zná zraven njegove službe tudi služba vertnega čuvaja prepustiti. Ker mora on večidel na občinskem polji biti, zná tudi na sadne drevesa paziti, da jih prešerni potepuhi ne poškodovajo in da se sadje ne obere ali oklati. Za to ima dopoldne in popoldne poletí časa dovolj, ob enem ima vertni čuvaj tudi pozimi dosti opravkov, poljski pa ničesa. Če bi tedaj kdo obé službi vertnega in poljskega čuvaja opravljal, bi si svoj zaslužek tako zboljšal, da bi svojo družino brez skerbí lahko celo leto preživil. Če bi se mu sčasoma opravila obeh služb tako pomnožile, da bi jih sam opravljal ne mogel, bi mu znala pri večih opravilih njegova družina ali pa drugi pomagači na pomoč priti.

Kdor potuje skoz kraje, kjer je obilo sadja, ga bo gotovo v serce zbodlo, ker vidi toliko pokvečenih in zanemarnjenih sadnih dreves. Stojé kakor nezmožni in oslavljeni invalidi, ne lepšajo ne verta ne kraja, kjer rastejo, ne donšajo sadja in hirajo brez vse koristi, dokler se popolnoma ne posušé. Če pa vendar tu in tam kakošno lepo drevo med sto drugimi pokvekami, polno najlepšega sadja, zagledaš, boš gotovo poprašal: ali bi ne mogle vse drevesa ravno tako lepe in polne sadja biti? Gotovo bi bile večidel vse take, če bi se bile od začetka z večo skerbjo gleštale, če bi bile v rokah umnega in skušenega drevorejca. Če bi se tedaj sadjoreja izurjenim vertnim čuvajem prepustila, gotovo bi se v malo letih na višo stopnjo povzdignila. Plačilo, kar se jim ga bo dalo, donašalo bi dosti dobička.

Po „Tedeniku česk. gosp. družbe“.

Šolske reči.

Goriške šole.

Normalna šola.

V Gorici 25. sept. X (Konec.) — Naša c. kr. normalka, ki je letos svojo 80letno družico — spodnjo realko — zgubila, ima 4 dvojnate razrede in med temi je imel 4. italijanski razred dva odseka. Nastavivši narodski mikroskop, sem našel dlako v jajcu. Pregledovaje namreč program preskušinj in konecletne razredbe in izkaze sem zapazil povsod „slovenisch-deutsche“ resp. „ital.-deutsche Abtheilung“, med tem, ko se na nadvratnih deskah bere „deutsch-slov.“ „deutsch-ital. Abth.“ To je napredek, in ako Bog dá, bomo brali prihodnjo leto „slovenski razdelek“ in „sezione italiana.“

Slovincov šteje naša normalka med 678 učenci 283, tedaj manj kot Lahov in sicer zato, ker Slovenci nižje razrede v domači šoli — celó v obmestji imamo 10 šol — obiskujejo; kar je pa v mestu, akoravno od slovenskih staršev rojenega, vse tiši v bolj „imenitne“ italijanske razrede.

Pri letošnji konečni slovesnosti je bilo posebno važno to, da se je, menda v prvo, kar naša normalka stoji, tudi po slovenski govorilo. Kakor se je že pri preskušnjah spoznalo, da slovenščina za par granov več poteza kot v poprejšnjih letih, tako se je tudi pri omenjeni slovesnosti na enakopravnost gledalo in v vseh 3 jezikih govorilo. Nemški govor je bil kratek pa dober, italijanski ni kaj dopadel, slovenski pa ni le poprejšnjih dveh, temuč vse prekosil, česar smemo pri tacih priložnostih pričakovati. Mali govornik (Fr. Podgornik iz Čepovana, 4. razreda), ljubeznjiv fantek,

jasnega, nedolžnega obličja, snažno pa priprosto oblečen, se je poslušavcom že s tem prikupil, da je celó neosupnjen oder nastopil; ko pa s čistim, neizrekljivo milim glasom spregovorí, ni ga bilo, ki bi se bil prederznil — kakor je pri tacih priložnostih med Neslovenci navada — šeptati ali posmehovati se. Kar nas je bilo Slovincov, smo vsi ginjeni, globoko občutili resnico začetnih besed: „Veliko veselje, kterega nam je Božja dobrotá po današnji slovesnosti naklonila, se z besedo skoraj ne dá dopovedati, — veselje, da smemo tudi mi Slovenci svoje občutljeje v milem maternem jeziku izustiti.“ Na dalje je izrazoval misli in občutke, ki se v sercu mladine konec šolskega leta zbujaajo. Vidilo se mu je, da čuti, kar govori; tudi gestikulacija je bila naravna in primerna in slog otročjemu umu pristojin. Ko je sklenil, so poslušavci uneto enoglasno „bravo“ zagnali in vse je po imenu nadepolnega fantka popraševalo. Slava verlemu učitelju g. Toman-u! — Nedeljsko šolo (I. in II. razred) je obiskovalo 92 učencov; med njimi 42 Slovincov.

Učiteljsko pripravništvo, je štelo 25 poslušavcov; letos so bili 4 za učitelje poterjeni.

O drugih goriških šolah imam le malo povedati; slovenskih cvetlic ne raste v njih veliko.

Mestna ljudska šola ima po 3 razrede za vsaki spol posebej, in je zgolj italijansko-nemška; slovenskih razredov ne smemo pričakovati, dokler se mesto ne prerodi. Sicer se pa ta šola dobro vede, in je s cesarsko normalko enake veljave. Konečna slovesnost je bila tudi tukaj lepa; en fantek in ena deklica sta po italijanski prav gijljivo govorila. Vsakdanjih učencov je bilo to leto 171, nedeljskih 42; učenk, vsakdanjih 183, nedeljskih 86.

Glavna šola dekliška s 4 razredi je pri č. g. g. uršulinarcah, in je imela letos 166 učenk. Kakor v mestno dekliško, tako tudi v to, hodijo sploh deklice nižjih stanov. Komur je „respice finem“ zvezda vodnica, je ga mogla v serce zbsti grenka ironija pri slovesnem obdarovanji, ko se je izmed dekliškega žebranja zaslišalo: „Classification der Schölerinnen itd.“ Nemška klasifikacija namreč kaže, da se je tudi po nemški učilo. Za božjo voljo, k čemu se mučijo prihodnje žene naših mizarjev, krojačev in čevljarjev z nepraktično, za nje neprebavljivo nemščino? zakaj se krati čas maternemu jeziku, edini naravni podlagi, za naše ženstvo tako potrebne omike? Pravite, da ljudska šola mora otroke za srednjo, srednja za vseučilišče pripravljati, in ker je v poslednjih dveh učni in kulturni jezik nemški; zato da je treba se ga že v ljudski šoli berž ko je mogoče lotiti. Prav, kje pa imate za ženske gimnazije in vseučilišča? O postave, postave! kako piškav je vaš sad! Naj bi se vendar enkrat šolski postavodajavci in njih preustrežljivi organi prepričali, da iz njih moke ne bo kruha za ženske zobé. Veste li, kakošen prid imajo naše dekleta od tako mojstersko osnovanih šol? Alfa in oméga njih omike je, da znajo lahko-umevne molitvene bukve — ne prebirati, ampak slovkovati in nekoliko besed — pa ne ortografično ali slovnično, — v dialektu začéckati. Za pozneje, samoobsebne izobrazovanje ni mogoče, da bi jim kaj mar bilo, ker jim šolske podlage in časa manjka; potrebo nekakošnega lika in omike čutijo le Ladine hčere, Aspazije in Frine in herbis, ktere si po romanih morivnega medú nabirajo. —

To so naše javne šole.

Potem imamo pa še eno privatno ljudsko šolo za fante, 3 privatne dekliške šole in 3 milodarne zavode gluhomutcov, zapuščenih fantov in dekliško sirotišče Contavalli-tovo. Na dalje ima judovska verska skupščina svojo šolo in vikar protestantske podružne skupščine podučuje otroke svoje vere v veroznanstvu.

Med temi napravami sta samo zavoda gluhomutcov in zapuščenih fantov, v kterih je našemu jeziku dostojen prostor odkazan.

Med dekliškimi privatnimi šolami dela furore novoustanovljena učilnica č. šolskih sester (iz Monakovega po-

klicanih). V pričo izbranega poslušavstva, sosebno gospé, je bila 16. t. m. slovesna preskušnja. Dasiravno je pri tacih paradah težko razločiti: koliko je zernja in koliko plev, nas je vendar veselilo viditi, da ta šola ima sploh više namere. Naše dekleta resp. matere srednjih in viših stanov bojo znale sčasoma kaj več, kot par neslanih konverzacijskih fraz ponavljati in nepomenljivih priklonov, kakor opice, več ali manj ljubeznjivo posnemati. Sicer pa se mi zdí, da učna metoda ni skoz in skoz pravilna. — Da, za naše mesto, in sosebno za gospodinje, toliko praktična slovenščina ni še za salón, tedaj tudi za to „höhere Töchterschule“ ne, je saj Deschmann-ovcom jasno, kakor beli dan. Deklice šteje ta šola okoli 40.

Sklenivši ta pregled goriških šol pristavim še dve reči, kot nasledek opazovanja iz narodnega stajališča: Pervo, da slovenski jezik ni več, kakor nekdanj, na svojem lastnem domu ptujec, in da Neslovenci naše pravice bolj in bolj pri- spoznavajo; drugo, da je pedagoška resnica, da le ma- terni jezik je pripravna podlaga prave omike, z vsemi pametnimi vred, sploh tudi naše domače učiteljstvo prešni- nila. (Na to pa, da bo tudi terde čepine starokopitnežev prederla, se zastonj zanašamo). Sicer ne krati nihče veljave staremu prigovoru: „Kolikor jezikov znaš, toliko mož veljaš.“ — Toliko je tedaj gotovo, da se nekaj giblje, in da, berž ko bo môra neprilicnih zapoved in naročil odjenjala, se bo naše šolstvo v dušni in telesni prid prihodnjih rodov veselo povzdignilo.

Še nekaj o mariborski gimnazii.

(Konec).

Inda je po navadi tudi bil učenski imenik navêden, letos pa ne, menda zavoljo pisave toliko slovenskih imen; imena najizverstnejših učencov slovenskih so itak po naše pervikrat napisane, v letniku kakor tudi v spričevalih pri- klenivši nemško, te imajo sedaj predel: „Slovenische Sprache“ v pravem redu; včasih vendar le pomaga, če se človek ostro zglesi! — Dokler je gosp. J. Miklošič učence petja učil, šče se je včasih „Svet“ ali tudi pri celi svetečni meši slo- venski pelo, kar pa se je on ognil, pre nikoli več. Vemo sicer, da se je že te nekoliko ustavljalo rekši: vsej se učijo Slovenci svoj jezik, kaj šče celó tudi petje hočete slovensko v cerkvi? Al na to odgovarjati bi se reklo bob v steno me- tati. Osnove za slovenske sestavke so v lepi pravilnosti na- pisane samo namesti „poleg Livija“ bi želeli „po Liviji“. Sovsema natanko poznamo delovanje odšedših učnikov g. B. in St., pa o tem, kar jima je na toliko pohvalo rečeno, ničesa ne vemo; so li klopoušnice za nju sloveče temu vzrok? naša slovenska neomika s takimi sredstvi ne lika, in ni likala ter ne sme nikoli likati, mi je prepustimo raz- glašenim „kulturträgerjem“, pa ne bi radi, da je naši učenci čutijo; vsej so drugi tudi svojo dolžnost vselej pošteno opravljali; pa bodi si hvale nismo iskali, pravico pač vselej terjamo. Radostni smo prebirali, da, na kar smo večkrat nagovarjali, je za knjižnico spravljen „Bopp ver- gleichende Grammatik“ in „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen von Fr. Miklošič. Pozneji bodo menda boljše obresti nosili, kakor pri nadetih in nenadetih ptičih kupljenih v Celji, katerih je obilno zlobotnilo in opolznilo, dalo pa se je za nje 200 fr.

Na 44. strani se veli: „M. E. v. 9. juni 1860 Z. 7052 organisirt den deutsch-slovenischen Sprachenunterricht am k. k. Marburger Gymnasium.“ Temu se javno ustavljamo; od leta 185³/₄ do sedašnjega hipa ni nikake spremembe v tej reči; neke leta je g. M. Nemce slovenščino učil, kateri so radovoljno hteli; taisto se je letos godilo, samo da je ravnatelj vse Nemce nagovoril, ta poduk obiskavati; dolžni in obvezani pa k temu niso, ker deželno poglavarstvo je sme oprostiti, kakor bi se poprej bilo moralo goditi, pa vse je ležejšim potem hodilo; tedaj nikakor „Organisirung“.

Jako, prekoredno se bojim, da ne bi tudi na dr. To- manovo interpelacijo zavoljo meršavih okolnost letošnje šolsko leto sovsema po starem kopitu osnovano ostalo. Ustava 20. oktober 1860 — Slovencem kje si? Sekolovski.

Slovstvene reči.

Nekaj o slovenskem berilu.

(Konec.)

Načert za berilo.

A. Staroslovenščina.

Vvod. — Historično razlaganje o prihodu Slovanov v naše kraje — o legi prvih stanovnikov slovenskih — o spreobrnjenji naših prednikov h keršanski veri — politične razmere do prihoda Magjarov — slovenski knezi bolj zna- meniti na priliko Kocelj, Privina in drugi (fontes: Šafařik „Abkunft der Slaven, Idem Slav. Alterthümer, Kopitar, Glagolita Cloz. Idem „Kleinere Schriften, Dünzer; Hicinger in Terstenjak v Novicah; Hicinger in Metelko v „Mitth. des hist. Vereins“).

Kot berilni predmeti bi se pridjalo nekaj spisov o teh zadevah iz „Novic“ v celi besedi na pr.: „Kaj piše Vodnik od Slovincov“ („Novice“) nekaj Hicinger-jevih in Ter- stenjakovih.

1. Frizinški odlomki.

Njih zgodovina in osoda (fons: Kopitar ad Glag. Cloz.) — Tekst in komentar Kopitarjev, prestava Metelkova.

2. Glagolica.

Starodavno sporočilo o izviru Glagolice, da ji je sv. Hieronim oča (Kopitar Glag.; Idem Gram.; Miklošič Slav. Bibl.) — Dobrovski-tova hipoteza o izviru Glagolice. (Kopitar Gram.) — Dokazi, da je glagolica Kirilova in da je v Panonii domá. (Šafařik, Ursprung u. Heimat des Gla- golit.) — Sledijo kot dodatek nekteri spisi Hicingerjevi in Terstenjakovi o sv. Hieronimu („Novice“) — spis Hicin- gerjev o Glag. „Nov.“

Za berilni predmet vzamemo ali celega Glagolita, ali pa saj en govor Janeza Zlatousta, tistega namreč, ki je cel. (Kop. Glag. Cloz.)

3. Kirilica.

Nje začetek in osoda. in sedanja raba pri Slovanih (Šaf. Glagolitismus, Kop. Glag.) — Codices, njih osoda in zgodovina, namreč ostrom. Evang.; Codex Emautinus in drugi. (Kopit. ad Glag. Cloz.; Miklošič „Slav. Bibliothek Metelko v Mitth. des hist. Ver. in Laib. Zeitg.)

Kot dodatek sledijo še dotični spisi o Kirilu in Me- todu iz „Novic“. — Za berilo bi se porabil Ostromirov Evang. Hankov, to že zato, ker bi novi natis preveč stroškov prizadjal.

B. Novoslovenščina.

I. dōba. — Od Trubarja do Vodnika (1550—1800).

1. oddelek — Protestantični pisatelji.

Vvod nam pokaže, v kakošnem stanu je bila dosihmal slovenščina, morda bi se pridjal tudi tadajšni politični obzir in verske homatije. — Sledijo prvi delavci na polju slov. slovstva: Trubar — Dalmatin — Krel — Bohorič, to je, njih životopis, namen spisovanja, zasluge, uspeh in vrednost njih jezikoslovstva (fontes: Dobrovski Slavin; Kopitar Gram.; Slovenska Bčela 1853; Klun Mitth. des hist. Vereins). — Sledijo še dotični spisi iz „Novic“, na pr.: Slovenščina v 16. stol. (Hicing.) in „Nov.“ 1861.

2. oddelek — katoliški pisatelji.

Kren, njega zasluge in životopis (Drobt. 1851) Schön- leben — Kastelec — P. Hipolit — Basar — Paglovic — P. Marka — Kumerdej — Japelj (Drobt. 1852) — Debevc,